

Barry Barnes, David Bloor, John Henry: A tudományos tudás szociológiai elemzése

Ford. Faragó Péter és Tanács János,
Osiris Kiadó, Budapest, 2002. 315 old.,
2280 Ft

A tudományt sokszor úgy képzelik el, mint elefántcsonttoronyban élő nagy gondolkodók tevékenységének eredményét. Ez a felfogás még az olyan esetekben is cáfolható, mint az iskolapéldának tekintett Newtoné. Ha pedig – akárcsak felületesen is – átnézzük mondjuk a magfizika XX. századi történetét, akkor a következő jelenségeket tapasztaljuk:

- számos magfizikus foglalkozik lényegében egymástól függetlenül ugyanazzal a problémával;
- házaspárok együtt kutatnak (Curie, Joliot-Curie);
- bizonyos programok nagyon sok pénzbe kerülnek: a szokásosnak tekinthető bér- és anyagi költségeken felül alapítványi és állami támogatásra szorulnak (sőt M. Curie rádiumához az amerikai nők gyűjtik össze a pénzt);
- az eredményes kutatók jelentős része egy-egy nagy hatású, tekintélyes, adott helyen megszervezett „iskolából” kerül ki (például Rutherford laboratóriumából);
- a kutatóknak hátrányos megkülönböztetésben van részük (például Meitnernek);
- bizonyos helyzetekben a megítélés alapjául szolgálhat a „másság” (árja fizika és zsidó fizika, Lénárd és Stark Németországában);
- a tudományos tevékenység célját, irányait, menetét alapvetően befolyásolja a politikai helyzet;
- a tudósok számára nehezen kezelhető problémát okoz tevékenységük nyilvánossága, illetve annak esetleges hiánya (például a titkos kutatások esetében);

- a tudósok és a politikusok kölcsönösen manipulálják egymást;
- szoros kapcsolat jön létre a hadsereggel;
- a tudósok kémkednek, és utánuk is kémkednek;
- egyes tudományos-technikai célok óriási tömegek példátlanul szervezett tevékenységével érhetőek el (például a Manhattan-terv);
- az eredmény és felhasználása nem különíthető el egymástól (például az atombomba elkészítése és ledobása), s befolyásolják a világpolitikai helyzetet is;
- súlyos erkölcsi kérdések vetődnek fel;
- a tudományos eredmények hatásával vannak hétköznapi életünkre stb.

Ha a tudományos kutatás ennyire látványosan társadalmi-kulturális közegben zajlik, természetes módon merülhet fel a kérdés: hogyan és mennyire befolyásolhatja a tudomány működését, s ezen belül magát a tudást a társadalmi mikro- és makro-környezet. A természettudósok élesen visszautasítják a kérdést – különösen a tudásra vonatkozó részét –, már a felvetését is tudományellenes támadásnak tartják (amivel persze a kívülálló számára annál erősebben bizonyítják, hogy érdekeik fűződnek a dologhoz). A tudás szerintük ugyanis objektív, azaz a valóságon és az igazságon kívül nem függ semmitől, nem függ első megfogalmazójának személyétől, és természetesen semmilyen más – a megfogalmazón keresztül érvényesülni próbáló – társadalmi tényezőtől sem (a fenti magfizika-történeti felsorolás csak külsődleges tényezőkre hivatkozik). Azt persze a természettudósok is feltételezik, hogy néha mégiscsak létrejöhet valamilyen hibás, nem objektív ismeret valamelyik laboratóriumban vagy valakinek a fejében, ezért például a mérvadóknak tekintett folyóiratok, kiadók referenseket bízhatnak meg a beadott anyagok elbírálásával. Ha két referens egybehangzóan elfogadja az eredményt, akkor objektívnek minősíthető és közölhető. De ki fogadja el a referenseket? A sorban visszafelé lépegetve előbbutóbb a tudományos közösség valamiféle konszenzusához jutunk el, márpedig a közösségek konszenzusra

törekvése és az ezzel kapcsolatos folyamatok tipikusan szociológiai vizsgálat tárgya lehetnek. Még az a természettudós, aki ezt belátja, sőt hajlandó tudásszociológiai cikkeket olvasni, is úgy véli: „A természet törvényei [...] kultúra mentesek és örök érvényűek. Nem úgy kultúra mentesek, ahogyan felfedezték őket, nem ahogy első felfedezőjük látja őket, és nem is akkor, amikor az elméletek elfogadásáról – Latour és Woolgar szavaival – »egyezkedések« döntenek, hanem végső formájukban, amikor már a kulturális hatások kiszűrődtek. Még a veszélyes »pusztán« kifejezést is megkockáztatnám: olyan lényegtelen dolgoktól eltekintve, mint például az általunk használt matematikai jelölések, a fizika törvényeinek összessége, ahogy ma ismerjük őket, pusztán a valóság leírása.” (Steven Weinberg: *Fizika és történelem*. BUKSZ, 1998. tél, 498. old.) Csak persze ki tudja, mi egy elmélet végső formája? Weinberg itt láthatólag nem arra a formára gondolt, amely olyan értelemben végső, hogy hamisnak bizonyult, és felváltotta egy másikat. Azt pedig ő is bevallja, „nem tudom bebizonyítani, hogy a fizika törvényei – érett formájukban – kultúra mentesek” (uo.).

A szöveg forgó szerzői ennek éppen az ellenkezőjét kívánják alátámasztani. A tudományos vizsgálódás egyes lépcsőfokait esettanulmányokon keresztül vizsgálva azt mutatják meg, hogy a szociológiai nézőpont mit tud mondani a tudomány tényleges működéséről. A szerzők az Edinburgh-i Egyetem Science Studies Unit nevű intézményében dolgoznak (vagy dolgoztak). Az intézményt az 1960-as évek közepén hívták életre, hogy közvetítsen a „két kultúra” között, hallgatókat toborozzon a tudományok számára. A hetvenes évek elején jött létre ebben a műhelyben az „Edinburgh-i Iskola”, amelyet Barry Barnes szociológus, David Bloor tudományfilozófus és Steven Shapin történész alapított. Az iskola módszertani alapvetése az „erős program”, amely kulcsszerepet játszott az elmúlt évtizedek tudásszociológiájában. (A módszert Bloor *Knowledge and Social Imagery* [Routledge, London, 1976; második ki-

adás: University of Chicago Press, Chicago, 1991] című könyvében fejti ki. Magyarul is olvasható az első fejezete [Forrai G. – Szegedi P. szerk.: *Tudományfilozófia*. Áron Kiadó, Budapest, 1999, 427–445. old.], amely tartalmazza a program alapelveit és fő érveit. Fehér Márta ismerteti az erős programot az itt recenzált mű utószavában, illetve már a *JANUS* 1986. őszi számában.)

Az ismertetendő könyvet talán éppen ezzel a művel érdemes összevetni. Az iskola eredeti triumvirátusából Shapin a könyv keletkezésének időpontjában (az angol eredeti 1996-ban jelent meg *Scientific Knowledge. A Sociological Analysis* címmel az Athlone kiadónál, Londonban) már máshol tanított, így a szerzők között helyette John Henry, a műhely tudománytörténész munkatársa szerepel. A két könyv között nem csupán az a különbség, hogy az első inkább egy tudományos kutató szakmunkája, a második pedig bevezetés egy tudományágba (ennek következtében az első könyv a kutató kollégáknak és a szakos egyetemi hallgatónak ajánlható, a második viszont mindenkinek, akit érdekel a tudomány működése), hanem jelentős hangsúlyeltolódásokat is találhatunk. A megközelítés módosulása már a *Knowledge and Social Imagery* két kiadása között tetten érhető. Az első kiadás előszavának kulcsmondatai: „Ha számot akarunk adni a tudományos tudás természetéről, akkor kétségtelenül nem tehetünk jobbat, mint hogy elfogadjuk magát a tudományos módszert. A tudomány társadalmi jelenség, úgyhogy a tudásszociológushoz kellene fordulnunk.” (ix. old.) Ezen „erős” kezdés után tulajdonképpen nem csoda, hogy sokan úgy olvasták a könyvet, mint ami kizárólag társadalmi okokkal szeretné magyarázni a tudáselemeket. Igaz, hogy Bloor programjának első elvében beszél „másféle okokról” is (magyar kiadás: 430. old.), de ezek általában pszichológiai biznyulnak, ami a neopozitivizmuson nevelkedett természettudósok vagy akár tudományfilozófusok nagyjából ugyanaz. Az is igaz, hogy a könyvben szerepel egy szembeötlő rajz (27. old.), amelyen a vélekedéseket a szerző az előzetes vé-

lekedések és a tapasztalat eredőjeként ábrázolja, de úgy látszik, ez is inkább irritáló volt, mint békítő. Így aztán még több támadást kapott, mint amennyire eredetileg számítani lehetett. Feltehetőleg ez az oka annak, hogy a második kiadásból teljesen hiányzik az imént idézett előszó, viszont a nagyjából változatlan – az okok társadalmi és pszichológiai voltát azonban az első kiadásnál világosabbá tevő – főszöveg kiegészült egy utószóval, amely elvileg válasz az első kiadást ért kritikákra, de egyben némi magyarázkodás is. „Ez azonban csak akkor lenne végzetes, ha azt állítanánk, hogy a tudás *kizárólag* az olyan társadalmi változóktól függ, mint az érdekek. Egy ilyen állítás abszurd volna, és ebben a könyvben bizonyosan nem szerepel. [...] Az erős program azt mondja, hogy a társadalmi összetevő mindig jelen van, és mindig alkotóeleme a tudásnak. Nem mondja róla, hogy az *egyetlen* összetevő...” (166. old.)

A jelenlegi könyvben a szerzők még tovább mennek a sarkos álláspontok tompításában, a félreértések megelőzésében, a pontosabb fogalmazásban. Ez mindenképpen árnyaltabbá, vitaképesebbé, elfogadhatóbbá teszi megközelítésüket. Egyetlen hátránya, hogy az állandó védekezés talán nem túl rokonszenves. A védekezés egyik legfontosabb módja, hogy a könyv elejétől a végéig, névvel vagy csak körülírással, elhatárolják magukat a módszertani idealistaként emlegetett H. M. Collinstól, a relativizmus empirikus programjának, az úgynevezett „Bath-i Iskolának” a vezetőjétől. Ez a program (egészen röviden ismerteti Collins: Szakaszok a relativizmus empirikus programjában – magyarul Forrai-Szegedi: *Tudományfilozófia*, 471–476. old.) az erős programnál sokkal kevésbé elméleti – így talán könnyebben operacionalizálható is –, s Collins korábban bárátnak és harcostársnak számított. Most is látszik időnként az elhatárolódás kényszeredettsége, de ez csak használ a finomabb érvelésnek. Ez az elhatárolódás mindenestre kicsit gyengíti az eredeti erős program pártatlanságra és szimmetrikusságra vonatkozó elveit. Szerencsére azt az első mondatot, amit Bloor könyve

első kiadásának előszavából idéztünk, a szerzőhármas nem tagadja meg, vagyis továbbra is a tudományos módszert kívánják alkalmazni. Tulajdonképpen nem az ő hibájuk, hogy ezt mentegetőzve kell előadniuk, magyarázva tudniillik, miért nem ünneplik is ugyanakkor a tudományt (9. old.).

A könyv gondolatmenete – követve a természettudósoknak a módszerről szóló elképzeléseit – a megfigyeléssel kezdődik, és ezen belül azzal a hansonni kérdéssel, hogy vajon ugyanazt látja-e Kepler és Tycho de Brahe, ha hajnalban keletre néznek. A kérdés azért fontos, mert a két csillagász más paradigmában (fogalmi sémában, modellben stb.) gondolkodott: míg Tycho szerint a Nap valóban „felkel”, mert kering a Föld körül, addig Kepler kopernikánus volt, tehát neki a Földet kellett volna forogni látnia. Valójában azonban ez utóbbit senki sem tapasztalta. A szerzők tehát arra a következtetésre jutnak – az érzékelés modularitására vonatkozó kognitív tudományi eredményekre is támaszkodva –, hogy az érzéki tapasztalat viszonylag autonóm és stabil. Már csak azért is, mert az evolúció bizonyára jobban támogat egy passzív észlelési rendszert, mint egy kreatív álmodozót. Ebben az esetben viszont az elméletterheltek csak korlátozottan minősíthető megfigyelési szint nem túl érdekes a szociológus számára, inkább azt érdemes vizsgálni, hogyan közeljünk megfigyeléseinket másokkal, azaz hogyan írjuk le, hogyan kategorizáljuk, címkézzük, osztályozzuk, vagyis miként interpretáljuk őket.

A második fejezet ezzel az interpretációval foglalkozik, és itt már beléphet a szociológia, mert az interpretáció különböző hagyományok alapján más és más lehet. Mindezt egy esettanulmányon keresztül mutatják be, az elemzés tárgya az elektron töltésének megmérésére irányuló Millikan-kísérlet. A fizikus folklórban ez egy gondos mérés egy eléggé egyszerűnek tartott berendezésen, és talán a könyv legizgalmasabb része az, ahogyan a szerzők – Holton vizsgálatait felhasználva – részletesen leírják és vizsgálják a történeteket. A tényleges kísérlet ugyanis meglehetősen bo-

nyolult volt, és éles vita követte. Ami pedig a szociológiai elemzés számára a legnagyobb esély: Millikan a neki nem tetsző mérési adatokat egyszerűen kihagyta a mintából. Ez elvileg rendkívül súlyos ügy, mondjuk gyógyszerkísérletek esetén büntényként is felfogható (és szerepel abban a viccben, hogy miért nem kap határozatlan idejű szerződést Isten egyik amerikai egyetemem sem – az indoklás egyik pontja: mert megsemmisítette a neki nem tetsző kísérleti mintákat, Szodomát és Gomorrát). A szerzők a példán a tények és az elméleti (helyi kulturális) hagyományok kölcsönhatását vizsgálják. Állításuk nem az, hogy valami végzetesen irracionális történik az interpretáció (vagy akár az elméletalkotás) során, hanem hogy kimutathatók bizonyos társadalmi tényezők (például a helyi kulturális hagyomány) a tudós munkájában. Millikan vitapartnerét, Ehrenhaftot nem azért tartották rossz fizikusnak, mert mérésekkel konkrétan bebizonyították volna, hogy eredményei tévesek, hanem azért, mert Millikan mérései beleillettek az érvényes koncepcióba. A Millikan-kísérlet elemzésével kapcsolatban lehet egy kis hiányérzetünk, ugyanis a szerzők – annak ellenére, hogy a Holton-féle feltárási munka eredményét másképpen interpretáló vitapartnerük, A. Franklin utal rá (*The Neglect of Experiment*. Cambridge University Press, Cambridge, 1986. 157–164. old.) – nem használják ki a szociológiai elemzés szempontjából egy későbbi fejleményt. Azt ugyanis, hogy bár a fizikusok korábban a fentiek ellenére egyértelműnek tekintették az eredményeket, amikor létrejött a kvark-elmélet a maga történetével, hirtelen eszükbe jutott Millikan, és újra megvizsgálták, hogy ő nem tapasztalt-e már ilyen harmadnyi töltéseket.

A harmadik fejezet a szavak és a világ viszonyával foglalkozik, vagyis azt vizsgálja, hogy a tudósok a tapasztalataikat miként írják le és értelmezik általánosabb formában. Az a tanulsága, hogy az osztályozást a tapasztalat és a korábbi osztályozási sémák határozzák meg. Az osztályozást ugyanis tanuljuk, mégpedig az egyes esetekre való rámutatás révén.

A rámutatás természetesen elvileg nagyon is problematikus, gyakorlatilag mégis egyértelmű és sikeres az emberi kultúrákban – ez az örökségünk, amelynek alapján például osztályozunk. A szerzők az osztályozással kapcsolatban fejtik ki először részletesen a „szociológiai finitizmus” elvét, amelyet mint eszközt az egész könyvben alkalmaznak a valósággal való kapcsolat megteremtése érdekében (hiszen Collinsszal való szembenállásuk lényege, hogy materialistának-naturalistának vallják magukat). A finitista osztályozás központi állításai:

„1. A terminusok jövőbeli alkalmazása nyitott.” (83. old.)

„2. Egyetlen osztályozási tevékenység sem örökérvényű.” (84. old.)

„3. Minden osztályozási forma felülvizsgálható.” (85. old.)

„4. A fajtaterminusok egymást követő alkalmazásai nem függetlenek egymástól.” (86. old.)

„5. A különböző fajtaterminusok alkalmazásai nem függetlenek egymástól.” (88. old.)

Az osztályozási rendszerekkel együtt a vélekedések rendszerét is megörököljük. Ezt már nem határozzák meg közvetlenül a tapasztalatok, a vélekedéseket az ember állítja elő. A finitista alaptételeket a szerzők átfogalmazzák a tudásról alkotott vélekedések és a tudáskorpusz posztulátumaivá (az olvasó ezt nagyjából maga is megteheti, a fenti pontokban az osztályozás szavakat a vélekedések szóval kell helyettesíteni). A finitizmus nem mondja azt, hogy az egyéni megismerésre csak a társadalmi környezet van hatással; a fizikai környezet ugyanúgy befolyásolja. Tagadja viszont a vélekedések logikai szükségességét, a fogalmak jelentésének végleges rögzítettségét.

A negyedik fejezet a realista stratégiákkal indul. Ezek szerint az emberek a kommunikáció érdekében megpróbálják megőrizni közös osztályozási sémájuk koherenciáját, úgyhogy időnként az ahhoz nem illeszkedő észleleteket vagy az ilyen észleleteket rögzítő állításokat át kell fogalmazniuk. Realista stratégiát alkalmazhatunk az új tapasztalatoknak a létező tudáskorpuszba való beillesztésére vagy a létező tudásnak az új tapasztalatok fényében való módosítására

anélkül, hogy közben elvesztenénk a koherenciát. A tudósok ezt a stratégiát alkalmazzák, amikor adataikat a külvilágban létező tárgyakról szólnak hiszik, és ennek alapján próbálják meg rekonstruálni. Így felejtették el a „színelméletet”, és fogadták el a pragmatikusabb „bájosságelméletet” a kvarkok esetében. A tudósok stratégiája tehát főleg közös kultúrájuk koherenciájának, konzisztenciájának és egyszerűségének fenntartására irányul. E törekvések elengedhetetlen és bírálható momentumainak elemzése után a fejezet az elméletekkel folytatódik. A szerzők szerint, ha a megfigyelés elméletterhelte, akkor az elmélet viszont megfigyelésterhelte, és emiatt az elméletek inkább fejlődő ötletek, semmint rögzített jelentések, azaz nem azonosíthatók rögzített állításokkal. A nevekhez kötött végleges elméletek csak illúziók. A Mendel-féle öröklési elméleten mutatják be, hogy egy elmélet mennyi fordulaton, újraértelmezésen megy keresztül első megfogalmazása után. Ezen láthatjuk be azt is, hogy a tudomány alapegységei nem az elméletek, hanem a megoldott problémák. Ilyenek a mintapéldák is, amelyekben az elmélet és a gyakorlat összekapcsolódva valamiféle jövőbeli kutatást vetít előre. Segítségükkel tanulják meg a diákok a tudományt, úgy, hogy analóg problémák megoldására alkalmazzák őket. Ezek az oldalakon a szerzők erősen kötődnek Kuhn eredeti gondolataihoz. Az osztályozás és a mintapéldák között a kapcsolatot megteremtve a finitista tételeket az utóbbiakra is megfogalmazzák (helyettesítsük be a mintapéldák szót!).

Az ötödik fejezet a tudományos kutatás szociológiájának feladatait veszi sorra. Ez ismét alkalmat ad arra, hogy saját álláspontjukat összevessék a többi tudásszociológiai megközelítéssel. Kiemelten foglalkoznak az elméleti leírás problémájával. Elemzik a célokat és érdekeket mint a tudományos cselekvés szociológiailag releváns okait. Okozatnak nem a tudást, hanem a tudásban végbemenő változást tekintik. Mindent az anilin-vörös festékek történetének egy bonyolult bírósági esetén és a zimázokról (az alkoholos erjedést

elősegítő enzimek összefoglaló neve) szóló vitán mutatják be.

A hatodik fejezet a tudósok önvédelmét tárgyalja, azaz azt a társadalmi-történelmi tevékenységet, amelynek során megpróbálják meghúzni a tudományos és tudománytalan gondolkodás, valamint a tudományágak közötti határokat. Itt is két nagyobb esettanulmányból okulhatunk, az első témával kapcsolatban Shapin és Schaffer alapján Boyle demarkációs törekvéseivel ismerkedhetünk meg, a „tudományterületek határai” címszó alatt pedig Chambers evolúcióelméletének történetébe tekinthetünk bele.

A hetedik fejezet – akárcsak Bloor korábbi könyve – szerint még a matematika, így például a $2 + 2 = 4$ egyenlet is lehet szociológiai elemzés tárgya. Az ellenfelek haragját feltehetőleg leginkább kiváltó állítások alátámasztására a szerzők rendkívül komoly és sokrétű apparátust vonultatnak fel.

Ha egy mondatban össze akarjuk foglalni a mű tartalmát, talán a következőket mondhatnánk: a szerzők bizonyítják, hogy a tudást befolyásolja a szociális kontextus, de nem nagyon hivatkoznak „társadalmi érdekekre”, nagy társadalmi folyamatokra, így felfogásuk elvileg sokkal elfogadhatóbb lehetne a természettudósok és tudományfilozófusok számára, mint a korábbi, ebben a vonatkozásban radikálisabb nézeteik (kivéve persze a hetedik fejezetet).

A mű angolul lényegében a tudományháború kitörésekor jelent meg, úgyhogy annak fejleményeire még nem reagálhatott, és fordítva: az ellenérdekelt háborús felek sem nagyon reagáltak rá, inkább Bloor korábbi könyvét ostromozták. Azért a könyv megjelenése nem maradt észrevétlen. Talán a legérdekesebb vita a *Social Studies of Science* hasábjain alakult ki, mert a folyóirat felkérte a széles látókörrel és a tudományterjesztésben is gyakorlattal rendelkező elméleti fizikust, David Mermint, hogy kommentálja a könyvet, egyben lehetőséget adva a szerzőknek a válasza. Mermin azzal kezdi cikkének kivonatát, hogy a könyvben a szerzők „expliciten elutasítják azt az elképzelést, hogy a fizikai környezet nem játszik szerepet a tudományos tudás

létrehozásában, ezáltal elmozdítva a tudósok és a tudományos tudás szociológiájának művelői közötti terméketlen és szenvedélyes vita egyik fő tényezőjét” (SSS 28[4] 1998, 603. old.). Egy pillanatra tehát úgy tűnik, hogy Barnes-ék erőfeszítései nem voltak hiábavalók, de a vita folytatása azonnal eloszlatja ezt az illúziót. Megjelennek ugyanazok a kölcsönös félreértések, mint a korábbi könyvvel kapcsolatban, és úgy tűnik, Bloor ezt például tökéletesen tisztán látja is, legalábbis rezignáltsága erre utal. A kibékülésre tehát egy kicsit még vár-nunk kell.

A könyv magyar megjelentetése nagyon jó ötlet volt. A tudásszociológia nálunk sem igazán népszerű, de ennek a szövegnek a segítségével lényegesen könnyebb lesz egyetemi kurzusokat tartani e helyzet megváltoztatása érdekében. A fordítás lényegében elfogadható, a magyar szöveg érthető. Vannak benne hibák (mindjárt a bevezetőben például, ahol arról van szó, hogy a könyv anyaga egy előadás-sorozatból keletkezett, a „graduate”-et posztgraduálisnak fordították, noha egyáltalán nem mindegy, hogy a könyvet végzős egyetemi hallgatóknak, vagy doktori iskolásoknak szánjuk), de látható a lektorok törekvése ezek kijavítására (abból, hogy egyes terminusok a főszövegben már jól szerepelnek, a jegyzetekben viszont megmaradtak a rossz formában). Feltehetőleg a szedés problémája, hogy a Millikan-kísérlet leírásakor a fizikai mennyiségek indexeiből normál méretű és helyzetű betűk lettek, ami erősen lelassítja a megértést. Hasonló jellegű szakszerűtlenségek fordulnak elő a hetedik fejezet matematikai levezetései, képletei között is.

A magyar kiadást az angolhoz hasonlóan jegyzetapparátus és – nem túl bőséges – mutató egészíti ki, de mi még kapunk egy utószót is Fehér Márta tollából. Itt a tudásszociológia hazai elterjesztésében, művelésében kiemelkedő szerepet játszó szerző nem annyira magáról a könyvről ír, mint inkább a tudományos tudás szociológiájának két-három évtizedes történetéről, elhelyezve ebben a történetben a tárgyalt könyvet és az egész erős programot is. Az utószó –

amit javasunk inkább a könyv előtt elolvasni, nem utána – így kiválóan kiegészíti a főszöveget.

SZEGEDI PÉTER

Joseph E. Stiglitz: A kormányzati szektor gazdaságtana

*KJK-KERSZÖV, Budapest, 2000.
748 old.*

A magyarra fordított közgazdasági munkák örvendetesen, de lassan gyarapodó sorában megjelent tankönyv célja egy közgazdasági részterület problémáinak és kutatási eredményeinek a szélesebb közönség számára is közérthető bemutatása. Erről a területről eddig magyarul csak szakmai közönségnek szánt szöveggyűjtemény jellegű kiadványok jelentek meg (Semjén András [szerk.]: Adózás, adórendszerek, adóreformok. *Szociálpolitikai Értesítő*, MTA Szociológiai Intézet, 1993. 1–2.).

A „közszféra gazdaságtana”-ként vagy „közösségi gazdaságtan”-ként fordítható „public economics” irányzat a piaci kudarcokkal és kezelésük lehetőségeivel, az adóztatás gazdasági hatásaival, a költségvetési politika és a közkiadások főbb területeivel, a demokrácia működésének közgazdasági elemzésével foglalkozik. Tárnya a gazdasági igazságosság és a jövedelemelosztás rendszerét befolyásoló újraelosztási politika is. Kutatói a modern elméleti apparátust alkalmazó modellek és a jóléti elemzés segítségével vizsgálják a piaci és nem piaci intézmények társadalmi, jóléti hatásait. Ha a piac bizonyos esetekben nem működik, akkor milyen áron, milyen költségekkel lehet korrigálni a piaci kudarcokat? Másképpen megfogalmazva: mi a korrekciónak a társadalom számára a legkevésbé költséges módja? A piaci kudarcok korrekciójaként leggyakrabban valamiféle állami szerepvállalás jelenik meg, ami – ez jól ismert – ugyancsak nem problémamentes.